

Oikeusministeriö
Lainvalmisteluosasto
oikeusministerio@om.fi

Viite: Lausuntopyyntöne OM 1/41/2011 OM018:00/2011 12.11.2013

Isyyslain uudistaminen (OM:n mietintöjä ja lausuntoja 56/2013)

Isyyslain uudistamistyöryhmä on tehnyt erinomaista työtä esittäen mietinnössään merkittäviä parannuksia nyt voimassa olevaan isyyslakiin. Lakimietintö ottaa myös ansiokkaasti huomioon oikeusgeneettisen isyystutkimuksen antamat mahdollisuudet biologisen isyyden selvittämisessä. Esityksellä on laajamittaisia vaikutuksia kansalaisiin sekä eri viranomaisten toimintaan ja ehdotetut muutokset tulevat toteutuessaan nopeuttamaan, yksinkertaistamaan ja selkeyttämään useita vaiheita isyyden vahvistamisessa ja biologisen isyyden tutkimisessa. Työryhmä on lisäksi tehnyt kattavan selvityksen äitiyden sääntelystä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) lausunnossa otetaan esille ne mietinnön kohdat, joiden uudistamista laitos pitää erityisen tärkeänä. Kommentit mietintöä koskien on esitetty alla noudattaen mietinnön otsikointia.

5.3 Mahdollisuus tunnustaa isyys ennen lapsen syntymää

Mahdollisuus tunnustaa isyys äitiysneuvolassa on erittäin merkittävä muutos. Tämä tulee vaatimaan äitiysneuvolahenkilökunnan huolellisen kouluttamisen, jotta neuvolahenkilökunta tietää, missä tilanteissa isyyden tunnustamisen voi vastaanottaa ja missä tilanteissa tunnustamisen vastaanottamisesta tulee kieltäytyä, jolloin isyyden selvittäminen suoritetaan lastenvalvojan luona entiseen tapaan ja tarvittaessa biologista isyyttä selvitetään oikeusgeneettisellä isyystutkimuksella. Pykälässä 17 esitetään, että alaikäisen tunnustajan huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi lastenvalvojan toimesta. Olisi tärkeää, että kuulemisvelvollisuus koskisi myös alaikäisen äidin huoltajaa tai muuta laillista edustajaa.

5.5 Isyyden selvittämisen käyttöalan laajentaminen

Avioliiton biologisen isyyden selvittäminen valtion varoin on merkittävä parannus ja tekee avioparien tilanteen tasa-arvoisemmaksi avoparien kanssa, joilla on ollut ja tulee edelleen olemaan mahdollisuus teettää oikeusgeneettinen isyystutkimus valtion varoin niin halutessaan. Ehdotettu kuuden kuukauden määräaika lapsen syntymästä on kuitenkin hyvin lyhyt ottaen huomioon, kuinka vaativaa ja kiireistä elämä voi pienen vauvan kanssa olla. Muutoinkin vaikuttaa epä johdonmukaiselta, että asiaa saisi selvittää lastenvalvojan kanssa vain kuuden kuukauden ajan ja seuraavien 18 kuukauden aikana aviopuolisot joutuisivat selvittämään asiaa omatoimisesti ja –kustanteisesti. Näin ollen olisi selvintä, jos asian saisi selvittää lastenvalvojan toimesta kahteen vuoteen mennessä, jolloin kanneoikeus isyyden kumoamista koskien päättyy. Tällä menettelytavalla varmastikin suurin osa epäselvistä isyysasioista tulisi selvitettyksi ja isyys voitaisiin tarvittaessa kumota maistraatissa, eikä tarvittaisi tuomioistuinkäsittelyä.

Mietinnössä ehdotetaan, että aviopuolisoiden tulee jättää isyyden kumoamista koskeva hakemus maistraattiin vuoden kuluessa lapsen syntymästä. Tämäkin asia olisi kokonaisuudessaan merkittävästi selkeämpi ja varmasti yhteiskunnalle edullisempi, mikäli tämä aikaraja olisi sama kuin kanneoikeus tuomioistuimeen. Kovin monet erit aikarajat käytännössä samaa asiaa koskien tulevat varmasti aiheuttamaan sekaannusta.

5.6 Siirtyminen sivelynäytteisiin verinäytteiden sijaan sekä

9.2 Laki oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain 13 §:n muuttamisesta

Nykyinen laki oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta säättää, että näyte on ensisijaisesti verinäyte, mutta perustelluista syistä näyte voidaan ottaa suun limakalvolta. Lääkärien tulkinta tästä lakipykälästä on viime vuosina ollut pitkälti sellainen, että näytteenantajan ikä on perusteltu syy eli pienistä vauvoista otetaan hyvin paljon posken sisäpinnan sivelynäytteitä. Näin ollen THL:n oikeusgeneettisten isyystutkimusten yksikössä on tutkittu jo useita tuhansia sivelynäytteitä ja niistä saadaan pääsääntöisesti erittäin hyvä DNA-profiili. Näytteiden solumäärät vaihtelevat kuitenkin suuresti niin että osassa näytteistä soluja voi olla hyvinkin paljon ja osassa taas hyvin vähän. Tämä johtuu sekä näytteenottajasta että näytteenantajasta, sillä yksilöiden välillä on eroja posken limakalvon solujen irtoamisessa. Tästä syystä uusintänäytteitä tullaan tarvitsemaan jonkin verran ja on tärkeää, että tarvittaessa henkilöstä voidaan saada myös verinäyte, mikäli sivelynäytteessä on ollut liian vähän soluja. Näytteen ottaminen lastenvalvojan valvonnassa tulee toimimaan erittäin hyvin, mutta vaatii ison prosessimuutoksen, koska lastenvalvojille ympäri Suomen on toimitettava näytteenottopaketit. THL:n oikeusgeneettisten isyystutkimusten yksiköllä on jo työn alla suunnitelma näytteenottopakettia koskien. Tarkoituksena on tuottaa paketti, jonka käyttäminen lastenvalvojan luona on mahdollisimman yksinkertaista ja selkeää, jotta näytteenottoprosessin lopputuloksena saadaan käytökelpoinen näyte.

Mietinnössä ehdotetaan, että näytteenoton voi valvoa lastenvalvoja tai pykälän 15 toisessa ja kolmannessa momentissa mainitut viranomaiset koskien ulkomailta otettavia näytteitä. Ulkomailta tarvitaan koko ajan enenevässä määrin näytteitä ja ehdotettu muutos helpottanee merkittävästi näytteiden saamista, kun näytteenottoon ei enää tarvita lääkärin läsnäoloa. Jo nyt ulkomailta tarvittavien näytteiden kohdalla on käytössä menettely, jossa THL lähettää näytteenottovälineet ulkoasiainministeriön konsuliasioiden yksikön kautta eri puolille maailmaa. Jatkossa näitä näytteitä koskien voidaan käyttää samoja näytteenottopaketteja kuin lastenvalvojen tapauksissa.

THL:ssa tehdään vuosittain noin 100 tuomioistuimen määräämää ja yli 100 yksityisen pyytämää oikeusgeneettistä isyystutkimusta. Tämä tarkoittaa vuosittain yli 600 näytettä, joten laista olisi tarpeen käydä yksiselitteisesti selville, kenen valvonnassa nämä näytteet voidaan ottaa vai päädytäänkö esimerkiksi siihen, että näissä tapauksissa näytteenotto tapahtuisi aina terveydenhuollon ammattihenkilön toimesta. Kuluneena vuonna THL:ssä on tehty yksityisen pyynnöstä isyystutkimuksia, joissa lasten ikähaarukka on muutamasta viikosta yli 70 vuoteen, joten yksityistenkin pyytämälle tutkimukselle on suuri tarve elämän monissa eri vaiheissa. Yksityishenkilöt tarvitsevat tutkimuksia mm. selvittäessään, onko syytä nostaa isyyden kumoamiskanne (avioparit sekä isyyden tunnustaneet miehet, mikäli asiassa ilmenee myöhemmin selvitystarvetta).

Lomake, jolla oikeusgeneettinen isyystutkimus määrätään/tilataan/pyydetään, tulee luonnollisesti uudistaa sisällöltään vastaamaan uutta prosessia ja se tulee jatkossa olla saatavana sähköisenä. Tämä yksinkertaistaa merkittävästi sekä määräjän/tilaajan/pyytäjän että tutkimuksen tekijöiden toimintaa, kun kaikki tiedot ovat kirjoitettu koneellisesti. Tällä hetkellä lomakkeita joudutaan täyttämään käsin tai kirjoituskoneella, jotka ovat hyvin työläitä tapoja.

Ehdotettu uusi lakipykälä olisi yksiselitteisempi, mikäli lopussa oleva lause ” Ennen näytteen ottamista näytteenantajan on todistettava henkilöllisyytensä näytteen vastaanottajalle” olisi muodossa ”Ennen näytteen ottamista näytteenantajan on todistettava henkilöllisyytensä näytteenoton valvojalle tai näytteenottajalle”.

Mikäli mietinnössä ehdotetut muutokset koskien aviolasten isyyden selvittämistä sekä ennen nykyistä isyyslakia syntyneiden isättömien lasten kanneoikeutta toteutuvat, ne tulevat lisäämään valtion varoin kustannettavien oikeusgeneettisten isyystutkimusten kokonaismäärää olettaen, että avioliiton ulkopuolella syntyvien lasten tutkimusmäärät pysyvät ennallaan. Kanneoikeuden saavat aikuiset isättömät lapset aiheuttanevat suurehkonkin näytemäärän lisäyksen lähivuosina, mutta näiden tutkimusten tarve luonnollisesti loppuu jossain vaiheessa, koska kyseiseen ryhmään ei enää tule uusia henkilöitä. Aviolasten tutkimusmääriä on vaikea arvioida, mutta määrä tulee mitä todennäköisimmin olemaan alle 1% aviolapsista. THL:n oikeusgeneettisten isyystutkimusten yksiköllä on erittäin hyvät resurssit hoitaa oikeusgeneettisten isyystutkimusten tekeminen, vaikka näytemäärät kasvavatkin.

5.8 Isyyden vahvistaminen miehen oikeudenomistajien suostumuksella

Ehdotettu muutos yksinkertaistaa prosessia merkittävästi, mikäli tulevaisuudessa ennen lapsen syntymää kuolleen miehen isyys voidaan vahvistaa maistraatissa tuomioistuimen sijaan. Oikeusgeneettistä isyystutkimusta koskien pykälään 9 tehty lisäys, että jatkossa tutkimus voidaan tehdä myös näytteestä, joka on otettu vainajasta hänen elossa ollessaan, on merkittävä parannus. Jotta jatkossa säännösten noudattaminen olisi yksiselitteistä, olisi syytä muuttaa myös lain 378/2005 pykälää 16 ”Näytteen ottaminen tulevan tutkimuksen varalta”. Nyt kyseinen pykälä mahdollistaa näytteen ottamisen vainajalta, mutta olisi selkeää, jos myös tästä pykälästä selviäisi, että näyte voidaan ottaa myös miehen eläessä, vaikka häneltä itseltään ei voida saada suostumusta (esimerkiksi miehen ollessa vakavasti loukkaantunut). Lisäksi tulisi yhdenmukaistaa näiden pykälien kesken oikeudenomistajia/leskeä ja perillisiä koskevat säännökset.

5.9 Isyyden vahvistaminen kanteella

Vuosittain on useita tapauksia, joissa ei saada äidin ja lapsen näytteitä oikeusgeneettistä isyystutkimusta varten. Nykyinen tapa viedä asiaa eteenpäin on hyvin monimutkainen ja varmaan tästä syystä hyvin vähän käytetty, joten näissä tapauksissa biologinen isyys jää epäselväksi. Kanneoikeuden laajentaminen on näin ollen erittäin tärkeä muutos.

5.10 Aviomiehen isyyden kumoaminen

Ehdotus ei-aviomiehen, itseään isänä pitävän miehen kanneoikeudesta on ehdottomasti tarpeellinen, mutta mahdollisesti vaikeasti käytettävissä, koska mietinnössä ehdotetaan kanteen nostamiselle monenlaisia ehtoja, jotka eivät tosielämässä varmastikaan aina voi toteutua. Tuomioistuimen arvio siitä, onko kanne lapsen edunmukainen, voisi olla yksistään riittävä.

5.11 Avioliiton ulkopuolella ennen isyyslain voimaantuloa syntyneiden lasten asema

5.11.1 Kanneoikeus

THL:n isyystutkimusyksikköön viime vuosina tulleiden lukuisten kyselyiden perusteella tälle kanneoikeudelle on suuri tarve. Soittajien joukossa on ollut erityisen paljon aikuisia isättömiä lapsia, joita koskien on aikanaan vahvistettu elastusvelvollisuus, mutta ei isyyttä. Haasteeksi vahvistamiskanteissa voi nousta biologisen isyyden todentaminen, mikäli mahdollinen isä on jo kuollut, eikä hänestä ole saatavilla näytettä, ja jos jatkossakin miehen sukulaisia voidaan määrätä oikeusgeneettiseen isyystutkimukseen vain heidän suostumuksellaan (378/2005, 7 §).

5 luku Isyyden vahvistaminen maistraatissa

22 § Maistraatin toimivalta

Pykälässä ehdotetaan, että "Isyys voidaan vahvistaa, vaikka miehen tai äidin henkilöllisyyttä ja perhesiteitä osoittavat asiakirjat ovat puutteelliset, jos lisäselvitystä ei kohtuudella ole saatavissa ja on epäilyksetöntä, että mies on lapsen isä". Säännösten perusteluissa mainitaan, että tämä tarkoittaa käytännössä oikeusgeneettisen isyystutkimuksen tekemistä. Olisi varmasti selkeämpää, mikäli oikeusgeneettinen isyystutkimus olisi mainittu myös pykälässä, eikä vain perusteluissa. Jotta oikeusgeneettinen isyystutkimus saadaan tällaisissa tilanteissa suoritettua, näissä tapauksissa ei voida pitää kiinni vaatimuksesta, että näytteenantajan tulee todistaa henkilöllisyytensä näytteenannon yhteydessä (378/2005, 13 §).

Saman pykälän perusteluissa mainitaan myös, että "Maistraatin harkintaan sitä vastoin jää, miten korkeaa isyyden todistusvoimaa DNA-tutkimukselta edellytetään, jotta miehen isyyttä voidaan pitää selvitetynä". Mikäli tähän asiaan liittyvä säännös toteutuu, voisi kuitenkin olla asianmukaista sopia yhdenmukaisesta alarajasta, jota kaikki maistraatit noudattavat.

1 Äitiyden sääntely

Työryhmä esittää mietinnössään selvityksen äitiyden sääntelystä sekä nostaa esiin ehdotuksia naisparien ei-synnyttävän naisen vanhemmuuden vahvistamisesta sekä sukupuoltaan korjaavien henkilöiden vanhemmuudesta.

Nykyinen menettely, jossa rekisteröidyn parisuhteen ei-synnyttävä nainen saa vanhemmuuden vain perheen sisäisen adoption kautta, on hyvin työläs ja pitkä prosessi. Se ei välttämättä ole lapsen edun mukaista ja asettaa lapsen eriarvoiseen asemaan suhteessa lapsiin, joiden vanhemmat ovat eri sukupuolta. On tärkeää varmistaa, että lapsen juridiset oikeudet molempiin vanhempiinsa vahvistetaan mahdollisimman pian ja etteivät lapset joudu eriarvoiseen asemaan riippuen vanhempien sukupuolesta tai seksuaalisesta suuntautuneisuudesta.

Työryhmä esittää, että ei-synnyttävän naisen vanhemmuus (sekä rekisteröidyssä parisuhteessa että naisavopareilla) voitaisiin vahvistaa silloin, kun lapsi on saanut alkunsa hedelmöityshoidoilla molempien suostuessa hoitoon ja siittiöiden luovuttaja ei halua isyyttään vahvistettavan. Tämä muutos olisi iso edistysaskel nykykäytäntöön verrattuna, eikä tässä menettelytavassa tulisi ongelmia biologisen isän oikeuksien suhteen. On kuitenkin huomioitava, että vanhemmuuden vahvistamisen rajaaminen tapauksiin, joissa raskaus on saanut alkunsa hedelmöityshoidoilla voi asettaa sekä lapsen että ei-synnyttävän vanhemman eriarvoiseen asemaan riippuen tavasta, jolla raskaus on saanut alkunsa. Asia on hyvin laaja ja monitahoinen, joten olisi hyvä, että asiaa selvitetään jatkossa lisää koskien myös muita tilanteita, joissa naispari saa lapsen.

Pääjohtaja

Juhani Eskola

Tutkimuspäällikkö

Marjo Kestilä